

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д. УШИНСЬКОГО»

БАРМІНА Євгенія Олександрівна

УДК 81'25 : [811.161.2 : 811.111]

**ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДЕБІТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ З
УКРАЇНСЬКОЇ НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ**

10.02.16 – перекладознавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та практики перекладу з англійської мови Запорізького національного університету, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник кандидат філологічних наук, доцент
Овсянніков Володимир Валентинович,
Запорізький національний університет,
доцент кафедри теорії та практики перекладу
з англійської мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Швачко Світлана Олексіївна,
Сумський державний університет,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу;

кандидат філологічних наук, доцент
Матузкова Олена Прокопівна,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу.

Захист дисертації відбудеться «19» вересня 2012 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «18» серпня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Е.В. Ларіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Модальність є складною і багатоаспектною категорією, властивою для кожної природної мови, яка так чи інакше проявляється у кожному висловлюванні і відображає відношення мовця до змісту його вислову, цільову установку мовлення, відношення змісту вислову до дійсності. Як лінгвістична категорія модальність вивчалася у працях багатьох дослідників (В.В. Виноградова, Г.О. Золотової, Н.Д. Арутюнової, Ш. Баллі, Дж. Лайонза, Ф. Палмера). Істотні напрацювання відзначаються на сьогоднішній день і у галузі вивчення модальності в перекладознавчому аспекті (Я.Й. Рецкер, Ж.-П. Віне, Ж. Дарбельне, М. Бейкер). У контексті перекладознавства як галузі сучасної лінгвістики важливість вивчення модальності зумовлюється тим, що вона становить категорію, яка пов'язана з нормами поведінки, міжособистісних стосунків, мовленнєвим етикетом тощо. Усе це ускладнює пошук еквіваленту, спроможного максимально точно передати зміст висловлювання без істотних трансформацій тексту вихідного повідомлення. Одним з семантичних різновидів модальних значень є *дебітивна* модальність (модальності повинності / необхідності), що виражає приписуваність дії, зумовленої нормами в широкому розумінні цього слова.

Дослідники у галузі перекладознавства приділяють достатньо уваги різним проблемам перекладу літературних, поетичних або наукових текстів. При цьому фактично поза увагою залишається проблема якості перекладу у сфері друкованих засобів масової інформації (газет і журналів), хоча саме англійські переклади матеріалів якісних українських газет є одним з дієвих засобів поширення інформації про Україну в світі. Це актуалізує проблему якості перекладу українських газет та журналів, його релевантності та адекватності, у тому числі й щодо відтворення семантики дебітивної модальності.

Актуальність роботи визначається недостатньою дослідженістю проблем якості перекладу текстів українського публіцистичного дискурсу, зокрема, щодо відтворення засобами цільової мови дебітивної модальності; потребою вдосконалення якості перекладу дебітивної модальності з української на англійську мову, розробки нових методичних підходів до аналізу й оцінки якості перекладу модальності з української мови на англійську.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до комплексної наукової теми факультету іноземної філології Запорізького національного університету «Лінгвальні, соціолінгвальні та перекладознавчі параметри розвитку словникового складу сучасної англійської мови» (код держреєстрації 0109U001485), затвердженої Міністерством освіти і науки України. Тему дисертації затверджено на засіданні науково-технічної ради Запорізького національного університету (протокол № 3 від 21.12.2009 р.).

Метою дисертації є визначення особливостей відтворення конструктивів дебітивної модальності українських публіцистичних текстів англійською мовою і вивчення шляхів удосконалення якості їх перекладу. Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання наступних **завдань**:

- уточнити місце та роль категорії модальності у теорії перекладу та значення дефініції «дебітивна модальність»;

- виявити лексико-семантичні проблеми перекладу, пов'язані із категорією дебітивної модальності, та проаналізувати методи їх розв'язання;
- виконати порівняльний аналіз функціонально-семантичного поля дебітивної модальності та засобів її вираження в українській та англійській мовах;
- систематизувати засоби вираження дебітивної модальності в українській та англійській мовах та можливості їх впливу на адекватність перекладу; визначити лексичні та граматичні показники аспектуальних значень дебітивної модальності в українській та англійській мовах;
- охарактеризувати дебітивну модальність як дискурсивне утворення; окреслити особливості перекладацького дискурсу дебітивної модальності;
- визначити критерії оцінки адекватності перекладу з української на англійську мову конструктів дебітивної модальності як мовленнєвих побудов, що транслюють модальні значення;
- розробити методику проведення аналізу адекватності перекладу конструктів дебітивної модальності з української на англійську мову;
- проаналізувати стратегії та адекватність перекладу конструктів дебітивної модальності з української на англійську мову на прикладі англійських перекладів газет «День», «Дзеркало тижня» та ін.

Об'єктом дослідження виступають конструкти дебітивної модальності в українських публіцистичних виданнях та їх відповідники мовою перекладу.

Предмет дослідження становлять особливості відтворення семантики дебітивної модальності публіцистичних матеріалів українських газет в англійському перекладацькому дискурсі.

Матеріал дослідження становлять контексти, що містять мовленнєві конструкти дебітивної модальності мовою перекладу (МП). Ці текстові фрагменти було виокремлено з матеріалів видань «The Day» і «Zerkalo nedeli», що є перекладами статей, опублікованих в українських щотижневиках «День», «Дзеркало тижня». У якості матеріалу дослідження при висвітленні положень, пов'язаних з *tertium comparationis*, було використано переклади, розміщені на сайті Euronews. Корпус фактичного матеріалу нараховує близько 2000 текстових фрагментів.

У дисертації використано комплекс **методів** дослідження, вибір яких обумовлюється специфікою завдань, що поставлені в роботі. При висвітленні теоретичних проблем дослідження, а також при визначенні понятійно-термінологічного апарату дослідження вживалися описовий метод і метод наукової абстракції. Для зіставлення засобів вираження модальних значень в українській і англійській мовах було використано порівняльно-типологічний метод. Для дослідження впливу дискурсивної реалізації дебітивної модальності у тексті оригіналу (ТО) і тексті перекладу (ТП) було застосовано метод дискурс-аналізу. Елементи лінгвокультурного, соціо- та психолінгвістичного аналізу було застосовано з метою виявлення екстралінгвістичних чинників перекладацького дискурсу дебітивної модальності. Квантативний метод було використано для квантативного узагальнення результатів дослідження.

Теоретико-методологічну базу дисертації становлять дослідження загальних проблем модальності на матеріалі однієї чи кількох мов (Ш. Баллі, В.В. Виноградов,

Н.Д. Арутюнова, Т.В. Телецька, В.М. Ткачук та ін.); інтерпретативна теорія перекладу, що передбачає особисту інтерпретацію змісту повідомлення перекладачем (Т.Р. Кияк, Л.В. Коломієць, М.О. Новикова, В.В. Овсянніков, О.І. Чередниченко); перекладознавчий дискурс-аналіз, який відслідковує зв'язок мовних і позамовних факторів – мови і культури (М. Бейкер, Б. Хейтим, І. Мейсон).

Наукова новизна дослідження зумовлюється тим, що вперше в українському перекладознавстві удосконалено визначення дефініції «дебітивність», поняття адекватності перекладу публіцистичного тексту та критерії його оцінки; проведено порівняльний аналіз особливостей транслювання значень дебітивної модальності в українській та англійській мовах й систематизовано схеми перекладу конструктів дебітивної модальності з української на англійську мову; виявлено залежність вибору перекладацької стратегії від прагматичних факторів при відтворенні дебітивної модальності засобами цільової мови; виділено базові орієнтири перекладацької стратегії (перекладацькі установки) щодо публіцистичних текстів, виявлено специфіку перекладацьких прийомів і способів, що сприяють реалізації виділених стратегій при перекладі конструктів дебітивної модальності англійською мовою; розроблено критерії та методику оцінки адекватності перекладу публіцистичних текстів з конструктами дебітивної модальності з української на англійську мову; з'ясовано зміст поняття «перекладацький дискурс» і окреслено можливості застосування дискурсивного підходу для покращення якості перекладу, у тому числі й щодо відтворення конструктів дебітивної модальності засобами цільової мови; подальшого розвитку набула методика перекладу публіцистичних текстів з конструктами дебітивної модальності.

Практичне значення полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані у навчальній роботі – у викладанні нормативних курсів перекладознавства, теоретичної граматики, стилістики, при розробці нових спецкурсів і спецсеминарів, що стосуються особливостей перекладу текстів публіцистичного дискурсу; у навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних і методичних посібників з названих дисциплін, а також при написанні курсових, магістерських, бакалаврських робіт; у практичній роботі перекладачів.

Положення, що виносяться на захист:

1. Категоріальне значення модальності у всій повноті виявляється в процесі мовленнєвої діяльності індивіда, що дозволяє розглядати модальність, у тому числі й дебітивну модальність, як *дискурсивне* утворення і застосовувати при аналізі особливостей відтворення дебітивної модальності цільовою мовою дискурсивний підхід, що передбачає єдність мови і культури.

2. Як дискурсивне утворення, (дебітивна) модальність у ТП тісно пов'язана з ідеологією і підпорядковується вимогам приймаючої культури. Панівний дискурс визначає пріоритетні блоки інформації для відтворення засобами цільової мови і може призводити до цілковитої зміни модальності вихідного повідомлення у ТП.

3. Роль словникових еквівалентів та «транскодування на автопілоті» при відтворенні конструктів дебітивної модальності значною мірою перебільшується. Серед засобів цільової мови, що використовуються для передачі семантики

дебітивної модальності, значне місце належить рішенням, зумовленим контекстуально (фактор інтерпретації).

4. До інтерпретації перекладачі вдаються переважно з метою прагматичної адаптації текстів іншомовного медіа-повідомлення до норм сприймаючої культури та інших соціокультурних факторів. Водночас при перекладі авторитетних текстів роль інтерпретації зменшується.

5. Вибір стратегії транскодування чи інтерпретації при перекладі засобами цільової мови конструктів дебітивності, що зустрічаються в українських газетно-публіцистичних текстах, зумовлюється особливостями дискурсивної реалізації аспектуальних значень (доцільності, повинності /зобов'язаності, необхідності /потреби, вимушеності /змушуваності, невідворотності / неминучості) у різних мовах.

6. Механізмом, який допомагає сформувати уявлення про помітну присутність інтерпретаційної стратегії під час перекладу модальності, виступає *tertium comparationis* (терціум компараціоніс), оскільки дозволяє поглянути на проблему з «третьої» сторони.

Особистий внесок здобувача. Усі результати дослідження отримані особисто дослідником. Статті, опубліковані в наукових виданнях, написані одноосібно.

Апробація результатів дослідження була здійснена на засіданні кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Запорізького національного університету та міжнародних наукових конференціях, зокрема на IX Міжнародної наукової конференції «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (м. Харків, лютий 2010); IX Міжнародної наукової конференції «Міжкультурні комунікації: наукові школи і сучасні напрями лінгвістичних досліджень» (м. Алушта, травень 2010); XIX Міжнародної наукової конференції «Мова і культура» (м. Київ, червень 2010); II Міжнародному кримському лінгвістичному конгресі «Мова і світ» (м. Ялта, жовтень 2010); Міжнародної наукової конференції «Думка й слово: традиції О. Потебні й сучасна наука (до 175-річчя О.Потебні)» (м. Київ, жовтень 2010); X Міжнародної наукової конференції «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація» (м. Харків, лютий 2011); IV Міжнародної наукової конференції «Іноземна філологія у XXI столітті» (м. Запоріжжя, квітень 2011); Міжнародної наукової конференції до 80-річчя від дня народження професора С.В. Семчинського (м. Київ, травень 2011).

Публікації. Результати дослідження відображено у 11 публікаціях автора, в тому числі 9 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях України.

Структура та обсяг роботи підпорядковані досягненню поставленої мети та завдань. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних наукових і лексикографічних джерел (362 позиції), списку джерел ілюстративного матеріалу (141 позиція) та додатків А і Б. Загальний обсяг дисертації складає 226 сторінок, з них основний текст – 168 сторінок, 2 – додатку А та 2 – додатку Б. Текст дисертації містить 1 рисунок і 2 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано вибір теми, її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення роботи, сформульовано положення, що виносяться на захист.

Перший розділ «Категорія дебітивної модальності: перекладознавчий аспект» присвячено визначенню місця та ролі категорії модальності у теорії та практиці перекладу. На основі теоретичного аналізу спеціальної літератури представлено види та функціональність модальності у зв'язку з проблемою еквівалентності перекладу. Проаналізовано параметри еквівалентності перекладу текстів публіцистичного дискурсу.

Модальність становить одну з базових мовних категорій, яка в мовах європейської системи пронизує всю тканину мовлення. Вивчення категорії модальності пов'язане з встановленням її особливостей у комунікативно-прагматичному аспекті з окресленням її ролі в процесах породження та сприйняття мовлення, експліцитних та імпліцитних засобів вираження модальності у зв'язному, цілісному тексті (І.В. Смуцинська, В.І. Карабан та ін.). Українські перекладознавці у своїх працях доводять, що модальність є фундаментальною основою реалізації мовленнєвої діяльності, яку не можна не враховувати при здійсненні перекладу (В.В. Овсянніков). Модальність, як універсальна мовна категорія, є підґрунтям для всеперекладності. У перекладознавстві, як основні, вже традиційно протиставляються об'єктивна (неепістемічна, онтологічна, *de re*) і суб'єктивна (епістемічна, *de dicto*) модальності (Н.Д. Арутюнова, Т.В. Булигіна, Дж. Лайонз, Ф. Палмер та ін.). Об'єктивна модальність пов'язана з дією, поведінкою суб'єкта пропозиції (характер зв'язку суб'єкта речення з його предикатом), суб'єктивна – з думкою, вірою, знанням або припущенням мовця щодо істинності вислову (відношення продуцента повідомлення до свого вислову). У теорії і практиці перекладу завдання зводиться головним чином до передачі суб'єктивної модальності, тобто відтворення точки зору мовця на відношення висловлення до дійсності.

Одним з видів модальності, що виокремлюються на основі семантики модальних значень, є *дебітивна модальність*. Слідом за українською дослідницею О.А. Тронь, ми розуміємо дебітивність (від *debitiv* – повиннісний спосіб, англ. *debitive*) як модальне значення, що виражає приписуваність дії, зумовленої законами, звичаями, традиціями, правилами, обов'язками, інструкціями, внутрішніми потребами чи особистим досвідом мовця, звичайною послідовністю подій, тобто нормами в широкому розумінні цього слова, суб'єкту/об'єкту каузації, адресату або й самому мовцю. У своєму дослідженні ми розглядаємо дебітивну модальність як родовий термін на позначення широкого спектру модальних значень (бажаності, доцільності, необхідності, зумовленості, зобов'язаності, неминучості, змушеності дії).

Широкий арсенал різнорівневих засобів (лексико-граматичних, лексичних, синтаксичних), що використовуються для вираження модальних значень, робить доцільним опис категорії дебітивності та засобів її вираження з позицій поля (О.І. Беляєва, Л.В. Васильєва, О.А. Тронь). У межах функціонально-семантичного поля дебітивності виділяється низка мікрополів (необхідність /потреба,

повинність /зобов'язаність, вимушеність /змушеність, змушуваність, доцільність, неминучість /невідворотність), які ми ідентифікуємо як *аспектуальні* значення дебітивної модальності. Такий поділ дає можливість диференціювати дебітивну модальність за ступенем облігаторності і проаналізувати можливості еквівалентного перекладу для кожного мікрополя дебітивної модальності. Запропоновану схему можна розглядати як *горизонтальний* вимір дебітивної модальності. Водночас видається доречним виділяти і її *вертикальну* вісь, на якій речення з конструктами дебітивності можна умовно розподілити за трьома рівнями: *поверхневим*, *глибинним* і рівнем *фатальності*. Цей розподіл може бути здійснений на основі комунікативної інтенції мовця, відображеної у предикатах дебітивності. **Поверхневий** рівень з найнижчим ступенем облігаторності охоплює речення з модальним значенням доцільності; до *глибинного* рівня відносяться модальні відтінки повинності /зобов'язаності, необхідності /потреби, вимушеності /змушеності і змушуваності, а до рівня **фатальності** – речення з модальним значенням неминучості /невідворотності.

Категоріальне значення модальності у всій повноті виявляється в процесі мовленнєвої діяльності індивіда, що дозволяє застосовувати при аналізі особливостей відтворення дебітивної модальності цільовою мовою дискурсивний підхід. Як об'єкт перекладознавчого аналізу дискурсивна реалізація модальності вимагає урахування цілого комплексу чинників мовного і позамовного характеру, що визначають особливості мовленнєвих побудов, які транслюють семантику дебітивної модальності у ТП. Отже, у процесі реалізації категоріального значення модальності у дискурсі в його сферу втягуються усі типи інформації, характерні для відображення певної ситуації. Викладені вище міркування дозволяють розглядати ТО і ТП як певну систему, що перебуває у динамічному стані і регулюється як така певними параметрами, зміна яких спричиняє й новий стан цієї системи.

При перекладі текстів публіцистичного дискурсу слід враховувати насамперед їх функціональну специфіку, яка визначається його інформаційною насиченістю. При відтворенні даного типу текстів засобами цільової мови однією з основних вимог є націленість перекладу на еквівалентне відтворення інформаційно-змістової домінанти тексту повідомлення. При цьому адекватного відображення у ТП вимагає також ставлення продуцента дискурсу до подій та реалій, про які йдеться у тексті повідомлення.

Важливим у контексті нашого дослідження видається усвідомлення того факту, що в будь-якому випадку основою перекладу є *інтерпретація* тексту перекладачем (Т.Р. Кияк, М.О. Новикова, В.В. Овсянніков, О.І. Чередниченко), тобто дешифровка текстового коду, що включає виявлення прихованих смислів. Перекладач у межах сучасної антропоцентричної парадигми знання мислиться як самостійна мовна особистість, яка, обираючи той чи інший спосіб трансляції модальної семантики ТО у ТП, робить певний внутрішній вибір, діючи за /всупереч правилам і заборонам, визначеним для приймаючої мовної /культурної спільноти чи соціальної групи. Це дозволяє вести мову про *перекладацький дискурс* (у тому числі й перекладацький дискурс дебітивної модальності як один з його семантичних різновидів) як знаковий процес створення перекладу за участю перекладача, який виступає активним суб'єктом, продуцентом мовлення (Г.Д. Воскобойник,

Л.В. Кушніна, Г.П. Пальчун). Отже, специфіка перекладацьких трансформацій при перекладі конструктивів дебітивної модальності вимагає врахування фактору сприймаючої культури, а також особистості перекладача як інстанції, через яку проходить інформація перш ніж стати фактом міжмовної комунікації.

Таке розуміння сутності перекладу набуває особливого значення, якщо врахувати специфіку текстів публіцистичного дискурсу. При аналізі перекладу цього типу текстів необхідно взяти до уваги, що, попри той факт, що однією з головних вимог до інформаційних текстів є їх об'єктивність, засоби масової інформації далекі від неупередженої подачі матеріалу, оскільки публіцистичний дискурс у межах будь-якої національної спільноти формує перш за все ідеологія, а той, у свою чергу, сприяє підтримці, посиленню відповідної ідеології. Ідеологічні чинники грають вирішальну роль у визначенні скопоса (функції ТП) і виборі перекладачем відповідної стратегії, націленій на виправдання чекань замовника перекладу (К. Райс, Х. Фермейєр). Домінуючий ідеологічний дискурс неминуче накладає відбиток на «ідеологію» ТП (С. Басснет, А. Лефевр, Л. Венуті, Б. Хейтим, І. Мейсон, К. Норд). У відповідності до його специфіки суб'єктивність вихідних газетно-публіцистичних текстів може нівелюватися або актуалізуватися в ТП.

У другому розділі «Перекладацькі відповідності та їх застосування в процесі дискурсивної реалізації дебітивної модальності» детально розглянуто аспектуальні значення *необхідності, повинності, вимушеності, змушуваності, доцільності, неминучості*, які входять до складу дебітивної модальності. Систематизовано засоби висловлення дебітивної модальності в українській та англійській мовах, а також доведено їх вплив на еквівалентність перекладу.

Вивчення особливостей відтворення семантики дебітивної модальності як такої, що істотно впливає на змістову кореляційність газетно-публіцистичних текстів, вимагає насамперед аналізу засобів транслювання семантики дебітивної модальності у двох мовних системах. У цьому сенсі видається логічним визначення двох основних напрямків аналізу, перший з яких передбачає виявлення традиційних перекладацьких кореляцій, другий – особливостей дискурсивної реалізації семантики дебітивної модальності. При цьому, в обох випадках для більш чіткого окреслення критеріїв еквівалентності при відтворенні засобами англійської мови конструктивів дебітивної модальності, що зустрічаються в українських періодичних виданнях, необхідним є врахування усіх аспектів модальної семантики, інваріантним значенням яких є дебітивність, та зіставлення їх корелятивів у двох мовних системах.

Значення **повинності/зобов'язаності** в українській та англійській мовах традиційно транслюється за допомогою групи спеціальних предикатів. Ядро цієї групи в українській мові утворюють шість предикатів: *повинен, зобов'язаний, слід, треба, потрібно, необхідно*. До цієї групи також належать предикати *мусити, мати, доводитись, належати* тощо. В англійській мові цю функцію виконують модальні дієслова *must, should, ought (to), to have (to), to be (to)* та ін. Це значення може передаватися словами *necessary, to be obliged (to), to be bound (to), to be forced (to), to be compelled (to)* тощо: *Він повинен мати дуже чіткі стратегічні цілі й під них формувати уряд довкола себе* [Яхно, День (Д) 25.02.2010]. *He must have clear-cut*

strategic objectives and rally his government with an eye to these objectives [Yakhno, The Day (D) 25.02.2010].

Необхідність /потреба – аспектуальне значення дебітивної модальності, що репрезентує глибинний рівень облігаторності, характеризується власними семантичними ознаками та засобами вираження, означає неодмінну потребу здійснення будь-якої корисної чи бажаної дії. В українській мові семантика потреби здебільшого передається інфінітивними реченнями, модальними модифікаторами *треба, потрібно, необхідно* та іменником *потреба*. В англійській мові значення необхідності (потреби) виражається модальними дієсловами *must, to have (to), need*, також конструкцією *necessity + Inf.*, модальними модифікаторами *necessary, unnecessary, needful, needless* та їх синонімами. Наприклад: *По-перше, ще багато чого треба (1) зробити. По-друге, треба (2) поміняти команду* [Ромашова, Д 21.10.2010]. – *First, a lot has (1) to be done. Second, the team should (2) be changed* [Romashova, D 26.10.2010]. У даному прикладі цікаво, що один і той же український модальний предикат передається по-різному. Таке перекладацьке рішення може пояснюватися більш диференційованим характером дебітивної модальності в англійській мові. У першому випадку підкреслюється потреба як внутрішнє прагнення суб'єкта, яке обумовлене об'єктивною необхідністю, в другому – до значення необхідності додається також значення рекомендації, поради, що і знаходить віддзеркалення у виборі відповідних модальних засобів в англійському перекладі.

Вимушеність – аспектуальне значення дебітивної модальності, що репрезентує глибинний рівень облігаторності. Однією із найвагоміших сем вимушеності є зумовленість обставинами, певною ситуацією, іноді й внутрішніми потребами індивіда. Висловлювання із модальністю вимушеності супроводжуються семантикою небажаності, жалю тощо. При перекладі на англійську мову значення вимушеності передається за допомогою таких регулярних корелятивів, як предикати *must, to have (to), to be (to), to be bound (to), need, to be forced (to), to be obliged (to), to be necessary (to), to be compelled (to)*, а також іменниками та прикметниками (*duty, need* тощо). Наприклад: *На жаль, доводиться констатувати, що в духовно-культурному плані Україна ще не досягла того роду єдності ...* [Стуканов, Д 22.01.2010]. – *It should be noted, unfortunately, that, in cultural terms, Ukraine has not yet achieved a unity ...* [Stukanov, D 26.01.2010]. Якщо в українському тексті словосполучення *на жаль* є лише додатковим маркером значення вимушеності (окрім дієслова з негативними конотаціями *доводиться*), то в англійському перекладі це значення в основному виражається за допомогою прислівника *unfortunately*, оскільки модальне дієслово *should* саме по собі не має значення вимушеності. Семантику **змушуваності** передають каузативні дієслова *змушувати, змусити, примушувати, приневолити, присилувати, силувати, заставляти, нав'язувати, наказувати, веліти* тощо: *Подібні метаморфози змушують історика замислитися над питанням: в якому співвідношенні перебувають державна і приватна форми власності?* [Кульчицький, Д 2.04.2009] – *Such metamorphoses make a historian wonder: What is the relationship between state and private ownership?* [Kulchytsky, D 14.04.2009] Специфіка семантико-синтаксичного значення структур із каузативними дієсловами змушуваності полягає в тому, що, на відміну від речень з предикатами

вимушеності, вони двосуб'єктні: суб'єкт головного предиката (*метаморфози – metamorphoses*) так впливає на суб'єкт залежного предиката (*історика – a historian*), що той змушений здійснити дію, яка йому приписується.

Серед різновидів дебітивної модальності аспектуальне значення **неминучості / невідворотності** характеризується найвищим рівнем облігаторності (зокрема фатальності), служить на позначення повинності, яку не можна відвернути, бо вона не залежить від волі суб'єкта, а є тим, що судилось долею (вищою силою тощо). У реченнях із модальним значенням невідворотності детермінуючим чинником виступає Бог, доля, життєві закономірності буття, закони природи, обставини життя, інтуїція, внутрішні передчуття, передбачення. У англійській мові до семантичного поля неминучості / невідворотності належать такі слова як *fate, fortune, destiny, destined, prediction, predestination*. Основним засобом вираження модального значення неминучості / невідворотності в англійській мові виступає модальне дієслово *must*. Це модальне значення також передається за допомогою модальних дієслів *to be (to), to have (to)*, конструкціями *to be bound to + Inf, to be certain to + Inf*, словесними формами *inevitable, inevitably* тощо. Наприклад: ... *це та Сцилла та Харибда, через які проходить кожна революція* [Сюндюков, Д 21.01.2006]. – ... *which are the Scylla and Charybdis through which all revolutions must pass* [Siundiukov, D 24.01.2006]. Модальне значення «відсутність альтернативи» щодо шляху суспільно-історичного розвитку, представлене імпліцитно в українському реченні, експлікується за допомогою модального дієслова *must*.

Доцільність – одне з аспектуальних значень дебітивної модальності, що вказує на потребу в дії, яка відповідає певній меті, є практично корисною, оптимальною щодо конкретних обставин. Доцільність, у порівнянні з іншими мікрополями дебітивної модальності, характеризується найменшим ступенем облігаторності, тобто репрезентує поверховий рівень дебітивності. В українській мові ядро мікрополя доцільності утворюють предикативні прислівники *варто, слід* та безособові дієслова *належить, личить, не випадає, подобає, не завадить, годиться*. Це значення також передається за допомогою предикатів *не зайве, потрібно, необхідно, треба, повинно*, іменниковими предикативами *пора, час, не гріх* тощо. У англійській мові основними предикатами доцільності виступають модальні дієслова *should, ought (to)* та конструкція *had better + Inf*. Модальне значення доцільності в англійській мові може також передаватися фразеологічними конструкціями *it is (high) time, that is the way*. Наприклад: *Але слід врахувати й той факт, що переважна частина такого збільшення йде на підвищення посадових окладів ...* [Гудзик, Д 28.11.2007]. – *But you should take into account the fact that the vast majority of this increase is used for raising salaries...* [Gudzyk, D 4.12.2007]. Отже, прийняття перекладацького рішення у кожному конкретному випадку базується на диференціації оцінки каузативного аспекту дебітивної модальності.

У третьому розділі «Стратегії відтворення семантики дебітивності при перекладі українських газетно-публіцистичних текстів англійською мовою» на основі класифікацій Ж.-П. Віне, Ж. Дарбельне, Я.Й. Рецкера, В.Н. Комісарова та ін. розглядаються перекладацькі трансформації і прийоми, що використовуються для відтворення дебітивної модальності у перекладах публіцистичних текстів українських газет («День», «Дзеркало тижня» та ін.), досліджуються мовні засоби

транслявання різних ступенів облігаторності МО і МП, види модальних модифікаторів, а також втрати /прирошення інформації щодо дебітивної модальності висловлювання у ТП, якщо такі мають місце.

Модальність, що, за твердженням Ш. Баллі, є душею речення, визначає один з *аспектів* висловлювання. Тому перекладацькі стратегії, спрямовані на відтворення дебітивної модальності ТО мовою перекладу слід кваліфікувати як *аспектуальні* (чи *аспектні*). При цьому дедалі частіше дослідники (В.Н. Комісаров, М. Бейкер, Б. Хейтим, І. Мейсон) намагаються аналізувати особливості відтворення тих чи інших аспектуальних значень при перекладі із застосуванням принципу *tertium comparationis* (у пер. з лат. – «третій член порівняння»). У перекладознавстві застосування принципу *tertium comparationis* дозволяє наочно продемонструвати різницю у ракурсі висвітлення однієї й тієї ж події при перекладі ТО різними мовами. Саме тут чітко простежується прагнення дотримати норм відповідного національного дискурсу й актуалізувати той чи інший аспект проблеми, позицію, точку зору. Наприклад, УТО: “...В нас забирають останні копійки. У мене ще є жінка і двоє дітей. **Та що робити? Треба розібрати парламент по цеглині, а депутатів один за одним вішати**”, – каже один з протестувальників [euronews 01.11.2011]. АТП: “...I simply don’t have enough,” lamented Vasily, one of those taking part in the protest. Asked what he will do next, Vasily was defiant. “**We will take parliament down brick by brick and hang the MPs one by one,**” he said [euronews 01.11.2011]. ІТП: “...no me queda dinero. Tengo mujer y dos hijos. **Lo único que podemos hacer es reducir el Parlamento a escombros y colgar a los diputados uno a uno**”, decía uno de los veteranos [euronews 01.11.2011]. Безособові речення з модальним модифікатором «треба» (у першому випадку неексплікованому) в українському тексті передають модальність вимушеності, виходячи зі сформованої ситуації. Суб’єктивний чинник у даному випадку не актуалізується: протестуючі змушені чинити так, оскільки не мають іншого виходу з ситуації. В англійському перекладі, навпаки, висловлювання набуває особистісного характеру за рахунок структури речення, а також вибору дієслова *will*, що передає в даному контексті рішучість домагатися свого, довести справу до кінця. Цей ефект ще більше підсилюється завдяки використанню дієслова *lamented* і прикметника *defiant*. Висловлення звучить як загроза. Окрім того, поява власного імені («Vasily»), яке не згадане в ТО, сприяє максимальному зануренню в ситуацію, підкреслює її реальність. В іспанському перекладі підкреслюється безвихідь, вимушеність діяти саме таким чином (дослівно «єдине, що можемо зробити», тобто нам нічого іншого не залишається), що точніше передає модальність оригіналу.

Як специфічні особливості газетно-публіцистичних текстів, які істотно впливають на процес перекладу, слід виділити насамперед *подвійність* загальних функцій, які виконують тексти цього типу. З одного боку, вони призначені для поширення інформації (функція повідомлення), з іншого – за посередництва експресивно-оцінного компоненту покликані забезпечити певний персуазивний ефект – сприяти активізації думок людини та /чи спонукати до тієї чи іншої активної дії (функція впливу). Отже, визначальною для вибору перекладацьких трансформацій газетно-публіцистичних текстів є та їх питома ознака, що основне

завдання їх дискурсії полягає у представленні відомостей з певних позицій з метою досягнення бажаного впливу на реципієнта.

Як показали проаналізовані в ході дослідження контексти, при відтворенні англійською мовою конструктів, що транслюють семантику дебітивності в українських медійних текстах, з метою забезпечення прагмакомунікативного ефекту досить часто спостерігається застосування інтерпретативного підходу із залученням екстралінгвістичної, «фонові» інформації. Стимулом для застосування інтерпретативної моделі перекладу стають, зокрема, випадки використання оказіональних засобів вираження дебітивної модальності у ТО: *От би й грюкнув наш Президент кулаком. Не в прямому, а в переносному розумінні. ... Уреши-реши, йдеться про територіальну цілісність держави, а він її гарант. От би й гарантував* [Райхель, Д 21.09.2010]. – *A good occasion for our president to slam his fist on the table – figuratively, of course. ... After all, it is about our state's territorial integrity, of which he is the guarantor. Why not guarantee it?* [Raikhel, D 23.09.2010]. Інформацію про дебітивність у даному контексті несе спонукально-емотивна конструкція «От би й ...», яка двічі вжита у тексті вихідного повідомлення з різними дієсловами. Як така, дана конструкція виражає глибинний рівень дебітивності – модальність необхідності /потреби. При цьому у ТП в жодному з випадків ця конструкція не відтворюється шляхом транскодування. Причини цього вбачаємо передусім в яскраво-експресивному забарвленні даної конструкції, зумовленому її розмовним характером. Алгоритмізований переклад – «let him ...» мав би у даному випадку занадто експресивний і навіть агресивний характер, недопустимий в стосунку до керівника країни, тим паче в перекладі для англомовної аудиторії, що впродовж останніх десятиліть виховується на засадах «коректності». Тому у першому випадку перекладач використовує прийом транспозиції (заміни імперативної дієслівної конструкції іменниковою «a good occasion to slam») з метою зниження «градусу» експресивності вихідного повідомлення й конкретизації його змісту для цільової аудиторії з урахуванням екстралінгвістичного контексту (інформації про характер російсько-українських відносин в часі президентства В.Ф. Януковича). При цьому запропонований варіант перекладу не зберігає усього обсягу інформації про дебітивність, присутньої у ТО, а актуалізує лише сему «можливість», «зручна ситуація», що проектується у даному випадку саме на екстралінгвістичну інформацію про ситуацію, яка склалася під час чергових перемовин російського і українського президентів і якою український президент не скористався. У другому випадку конструкція «От би й гарантував» відтворюється за допомогою антонімічного перекладу «Why not guarantee it?» і оформляється як риторичне запитання. Завдяки цьому, в ТП збережено експресивний потенціал ТО, однак знято характерний для нього елемент фамільяризації як такий, що сприяє інвективізації змісту повідомлення.

Істотний інтерес в контексті перекладознавчого дослідження становлять випадки застосування стратегії одомашнення при відтворенні текстів україномовного медіа-дискурсу англійською мовою. У зв'язку з цим зазначимо, що стратегія одомашнення («доместикації») на загал скерована на адаптацію ТП до норм сприймаючої культури і реалізацію принципу заощадження мисленневих зусиль реципієнта. У контексті проблеми відтворення дебітивної семантики

одомашнення слід розглядати й як суто «технічний» прийом трансформації змісту повідомлення у МП, при якому безособова конструкція ТО замінюється займенниковим підметом з дієсловом, що виражає об'єктивну необхідність з імплікацією вимушеності. Даний прийом достатньо активно застосовується при перекладі англійською мовою україномовних газетно-публіцистичних текстів з огляду на широке використання у них в якості модифікаторів дебітивної модальності безособових присудків, виражених присудковими словами *треба* і *слід*, а також прислівниками *потрібно*, *необхідно*, що відповідає завданню досягнення персуазивного ефекту медіа-повідомлення. Наприклад: *Треба чесно й відверто визнати це, бо ілюзії, хай би якими «рожевими» вони не були – це шлях у глухий кут!* [Сюндюков, Д 21.01.2006] – *We must admit this honestly and frankly because illusions, no matter how «rosy» they may be, lead to a dead end* [Siundiukov, D 24.01.2006]. У ТП значення дебітивності як потреби передається за допомогою модального дієслова «must» і супроводжується граматичними трансформаціями – заміною безособової синтаксичної конструкції у ТО «треба визнати» на особове речення у ТП – «*We must admit*». Втрат інформації при цьому не відзначається.

Аналіз англомовного перекладацького публіцистичного дискурсу засвідчує, що відтворення дебітивної модальності в українських газетних текстах засобами англійської мови часто відбувається з використанням стратегії *нейтралізації*, що полягає у зниженні рівня емоційності повідомлення у ТП з метою акцентування його інформативного потенціалу. Це стосується здебільшого тих випадків, коли у ТО максимально емоційно і яскраво простежується авторська позиція чи оцінка, яка – з міркувань дискурсу – не є важливою для іншомовної спільноти: *А чим ми, мовляв, гірші? Чому нам – зась? (1) Тому гордо схрестімо руки й дочекаймося (2), коли нас запросять* [Веселовський, Дзеркало тижня (ДТ) 15.11.2008]. – *Why can't we be like them? We should be proud and wait (2) till the EU invites us to join it* [Veselovsky, Zerkalo Nedeli (ZN) 21.11.2008]. У першому випадку спостерігається опущення емоційно забарвленого компонента «Чому нам – зась?», що призводить до конотативних інформаційних втрат. У другому випадку ужиті в ТО імперативні форми («схрестімо», «дочекаймося») акумулюють у собі цілу низку різних відтінків значення: представлену імпліцитно ідею повинності; впевненість у правильності прийнятого рішення; рішучість діяти саме так, а не інакше. При цьому експресивною домінантою у даному контексті виступає авторська іронія, оскільки рішучість, про яку йдеться, більше скидається на амбіційну упертість, яка не може викликати позитивних емоцій. Натомість у ТП актуалізовано лише ідею повинності, тоді як увесь спектр інших модальних відтінків нейтралізується.

Одним з можливих наслідків деформації змісту вихідного повідомлення при його відтворенні цільовою мовою є випадки *втрати інформації* щодо певного аспекту змісту ТО. Втрати інформації, які, на думку чималої низки дослідників (І.С. Алексеева, А. Берман, Л. Венуті), неминуче виникають у процесі перекладу тексту повідомлення з однієї мови на іншу, зумовлені відмінністю граматичної кодифікації мови оригіналу і мови перекладу, міжкультурною асиметрією (А.М. Науменко) і потребою прагматично достовірно передати зміст вихідного повідомлення. Таким чином, втрати інформації слід розглядати як властиві для усіх дискурсивних практик, і тексти, що функціонують у просторі українського

публіцистичного дискурсу в цьому відношенні не становлять винятку. Наприклад: *Що робити, я розумію, тільки в рамках поточного бюджетного року ресурсів на це – нуль* [Сколотяний, ДТ 01.11.2008]. – *I understand that no funds have been allocated for it from the 2008 state budget* [Skolotiany, ZN 1-8.11.2008]. У даному випадку в ТО спостерігається імпліцитна дебітивна модальність («щоб щось робити, *потрібні гроші*»). При перекладі ця інформація повністю втрачається. Водночас відбувається нейтралізація емоційності, закладеної у ТО розмовним штампом («ресурсів на це – нуль»).

При перекладі конструктивів дебітивної модальності з української на англійську мову цілком закономірно спостерігається й зворотній процес – прирощення інформації про дебітивність: *Бажання витратитися на виборчу кампанію блискавично зникає навіть у тих, у кого воно недавно, цілком випадково, виникнуло. Як висловився знайомий представник Партії регіонів, «пограбовані не займаються доброчинністю...» Сьогодні «регіональні» капіталісти не готові навіть скидатися на власний «общак», а не те що матеріально підтримувати кампанію блоку імені Віктора Андрійовича (на що останній, безперечно, розраховував)* [Рахманін, ДТ 01.11.2008]. – *... the party's sponsors are running out of money and are reluctant to invest in the election campaign. One of them said recently, "The robbed don't perform charities." They are not even ready to continue paying the regular "party tithe." Why should they sponsor Yushchenko's election campaign?* [Rakhmanin, ZN 1- 8.11.2008] У даній парі контекстів викликає зацікавлення поява у ТП риторичного запитання, через що у перекладі відбувається прирощення інформації про дебітивність. При цьому модальне дієслово *should* надає ТП особливого емоційного відтінку («Чого б це їм », «З якого дива будуть вони...»), завдяки якому до певної міри компенсуються втрати при передачі таких стилістично маркованих одиниць, як «капіталісти» та «общак».

ВИСНОВКИ

Категорія модальності як особливий спосіб організації мовлення посідає важливе місце у теорії перекладу. Водночас вона є однією з найскладніших ділянок для еквівалентного перекладу, у тому числі й щодо текстів публіцистичного дискурсу. Проблема досягнення еквівалентності перекладу газетно-публіцистичних текстів із конструктами дебітивності виникає унаслідок відмінностей культурно-мовного коду, а саме, відмінностей у мовно-мовленнєвих засобах вираження дебітивної модальності в процесі її дискурсивної реалізації у різних мовних колективах. Найбільш проблемною частиною перекладу конструктивів дебітивності є адекватне віддзеркалення ступеня дебітивності та адекватне відображення ставлення автора або суб'єктів тексту до описаних ситуацій та подій.

У ході дослідження уточнено значення поняття «дебітивність» і розглянуто значення доцільності, повинності, необхідності, вимушеності, змушуваності, невідворотності /неминучості дії, які включає у себе цей різновид модальності. Дані значення ідентифіковано нами як аспектуальні. Встановлено, що ці аспектуальні значення транслюються за допомогою предикатів, компонентом смислу яких є інваріантна дебітивність, і охарактеризовано перекладацькі відповідники при

відтворенні українських предикативних конструкцій із значенням повинності засобами англійської мови.

Кожне з виділених у дисертації аспектуальних значень дебітивної модальності характеризується диференційними ознаками щодо ступеня дебітивності, який, у свою чергу, зумовлює і особливості мовних засобів, що використовуються для його вираження у ТО і відтворенні у ТП. У випадку, якщо засоби вираження аспектуальних значень збігаються, вирішальну роль відіграє контекст. Врахування особливостей засобів трансляції цих значень у різних мовах є запорукою досягнення еквівалентності при перекладі конструктив дебітивності, що зустрічаються в українських газетно-публіцистичних текстах, засобами цільової мови.

Дослідження структури речень з предикатами дебітивності та їх порівняння в українській та англійській мовних системах стали підставою для розробки алгоритмів прямого еквівалентного перекладу такого типу речень.

У контексті нашого дослідження було застосовано дискурсивний підхід до осмислення специфіки перекладу конструктив дебітивної модальності засобами цільової мови. Застосування такого підходу дає можливість розглядати переклад конструктив дебітивної модальності у єдності мови і культури, а також з урахуванням особистості перекладача.

Аналіз використання перекладацьких трансформацій при перекладі конструктив дебітивної модальності у текстах газет «День», «Дзеркало тижня» та сайту Euronews засвідчив, що специфіка вибору перекладацьких стратегій і тактик визначається такими факторами, як приналежність ТО до певного типу дискурсу, його комунікативно-прагматична спрямованість (поширення суспільно-важливої інформації і досягнення персуазивного ефекту) та орієнтація на певну читацьку аудиторію.

У ході дослідження встановлено, що переклад англійською мовою конструктив дебітивної модальності, що зустрічаються в українських газетних публікаціях, вимагає синтезу інтерпретативної моделі перекладу і транскодування із застосуванням цілої низки технічних прийомів перекладу. При цьому основним типом перекладацьких трансформацій (53% випадків) є використання оказіональних відповідників (інтерпретація), що зумовлюється потребами прагматичної адаптації тексту іншомовного медіа-повідомлення до реалій сприймаючої культури; у решті випадків (47%) застосовується стратегія транскодування (використання узуальних перекладацьких відповідників).

Встановлено, що при перекладі публіцистичних матеріалів українських газет найбільш частотними (67%) при відтворенні дебітивної модальності МП є випадки застосування стратегії «одомашнення» як такої, що уможливує врахування особливостей дискурсивної реалізації дебітивної модальності та інтерпретаційної спрямованості перекладу. Вимогам приймаючої культури і очікуванням цільової аудиторії найчастіше підпорядковується і стратегія нейтралізації, яка «працює» на зниження рівня емоційності повідомлення у ТП і акцентування інформативного потенціалу ТО.

У процесі дослідження з'ясовано, що еквівалентність дискурсивної реалізації дебітивної модальності МП досягається шляхом застосування синтаксичних і лексико-синтаксичних трансформацій, що може призводити до деформації тексту

вихідного повідомлення у двох напрямках: а) послаблення рівня дебітивності до повної втрати інформації про неї у ТП; б) прирощення інформації про дебітивність.

Залучення перекладів публіцистичних текстів іспанською мовою засвідчило вигідні можливості, які надає застосування принципу *tertium comparationis*, зокрема щодо відстеження випадків прирощення інформації про дебітивність у ТП.

Загалом, дискурсивний підхід до вивчення особливостей перекладацьких трансформацій при перекладі дебітивної модальності, застосований у даному дисертаційному дослідженні, засвідчив свою продуктивність. Його використання при вивченні особливостей відтворення інших лексико-граматичних аспектів ТО засобами цільової мови можна розглядати як подальший напрямок дослідження.

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. Барміна Є. О. Еквівалентність при перекладі модальності повинності / Є. О. Барміна // Мова і культура. – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – Вип. 13. – Т. I (137). – С. 348-353.

2. Барміна Е. А. Концепт долженствования в русском, украинском, английском языках / Е. А. Барміна // Матеріали ІХ Міжнародної наукової конференції «Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація». – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010. – С.13-15.

3. Барміна Є. О. Модальність як перекладознавча проблема / Є. О. Барміна // Проблемы семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. пр. – К. : Логос, 2010. – Вип. 17 – С. 27-35.

4. Барміна Е. А. Модальные глаголы как переводческая проблема / Е. А. Барміна // *Studia Linguistica* : зб. наук. пр. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2011. – Вип. 5. – Ч. 1. – С. 530-537.

5. Барміна Е. А. Особенности перевода долженствования с английского на русский и испанский языки / Е. А. Барміна // Наукові записки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – Вип. 95 (1). – С. 464-467. – (Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 2 ч.).

6. Барміна Е. А. Перевод модальности долженствования (на материале публицистических текстов) / Е. А. Барміна // *Функциональная лингвистика* : сб. науч. работ. – Симферополь, 2010. – Том 1. – С. 31-33.

7. Барміна Е. А. Перевод публицистических текстов как средство межкультурной коммуникации / Е. А. Барміна // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – Симферополь, 2010. – Т. 23 (62), № 2. – Ч. 1. – С. 268-274.

8. Барміна Є. О. Проблема моделювання перекладацької парадигми при відтворенні дебітивної модальності засобами цільової мови / Є. О. Барміна // *Нова філологія* : зб. наук. пр. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – № 48. – С. 25-28.

9. Барміна Є. О. Специфіка відтворення модальності у перекладі / Є. О. Барміна // Тези доповідей Х наукової конференції “Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація” з міжнародною участю. – Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – С.21-22.

10. Бармина Е. А. Tertium comparationis при переводе модальности / Е. А. Бармина // Нова філологія : зб. наук. пр. – Запоріжжя : ЗНУ, 2011. – № 45. – С. 164-167.

11. Барміна Є. О. Функціонально-семантичне поле дебітивної модальності та проблеми його перекладу / Є. О. Барміна // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2011. – Вип. 33. – С. 71-75.

АНОТАЦІЯ

Барміна Є. О. Особливості перекладу дебітивної модальності з української на англійську мову. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» МОНмолодьспорту України, Одеса, 2012.

Дисертацію присвячено визначенню особливостей відтворення конструктів дебітивної модальності українських публіцистичних текстів англійською мовою в процесі їх дискурсивної реалізації. Як об'єкт перекладознавчого аналізу дискурсивна реалізація модальності вимагає урахування цілого комплексу чинників мовного і позамовного характеру, що визначають особливості мовленнєвих побудов, які транслюють семантику дебітивної модальності у тексті перекладу. Найбільш проблемною частиною перекладу конструктів дебітивності є адекватне віддзеркалення ступеня дебітивності та адекватне відображення ставлення автора або суб'єктів тексту до описаних ситуацій та подій.

Встановлено, що специфіка вибору перекладацьких стратегій і тактик визначається такими факторами, як приналежність тексту оригіналу до певного типу дискурсу, його комунікативно-прагматична спрямованість (поширення суспільно-важливої інформації і досягнення персуазивного ефекту) та орієнтація на певну читацьку аудиторію. Аналіз засвідчив, що переклад англійською мовою конструктів дебітивної модальності, що зустрічаються в українських газетних публікаціях, вимагає синтезу інтерпретативної моделі перекладу і моделі транскодування із застосуванням цілої низки технічних прийомів перекладу.

Ключові слова: дебітивна модальність, публіцистичний дискурс, перекладацькі стратегії, персуазивний ефект, інтерпретативна модель перекладу, транскодування.

АННОТАЦИЯ

Бармина Е.А. Особенности перевода дебитивной модальности с украинского на английский язык. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.16 – переводоведение. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского» Министерства образования и науки, молодежи и спорта Украины, Одесса, 2012.

Диссертация посвящена выявлению особенностей перевода конструктов дебитивной модальности украинских публицистических текстов на английский язык

в процессе их дискурсивной реализации. Как объект переводческого анализа дискурсивная реализация модальности требует учета целого комплекса факторов лингвистического и экстралингвистического характера, которые определяют особенности речевых построений, передающих семантику дебитивной модальности в тексте перевода. Наиболее проблемной частью перевода конструкторов дебитивности является адекватное отображение степени дебитивности и адекватная передача отношения автора или субъектов текста к описываемым ситуациям и событиям.

В ходе исследования уточнено значение понятия «дебитивность» и рассмотрены значения целесообразности, долженствования, необходимости, вынужденности, принужденности, неизбежности, которые включает в себя этот вид модальности. Каждое из выделенных значений характеризуется дифференциальными признаками касательно степени дебитивности, которая, в свою очередь, обуславливает и особенности языковых средств, используемых для ее выражения в тексте оригинала и передачи в тексте перевода.

Анализ показал, что специфика выбора переводческих стратегий и тактик определяется такими факторами, как принадлежность текста оригинала к определенному типу дискурса, его коммуникативно-прагматическая направленность (распространение общественно-важной информации и достижение персуазивного эффекта) и ориентация на определенную читательскую аудиторию.

В ходе исследования установлено, что перевод на английский язык конструкторов дебитивной модальности, встречающихся в украинских газетных публикациях, требует синтеза интерпретативной модели перевода и транскодирования с применением целого ряда технических приемов перевода. Основным типом переводческих трансформаций (53% случаев) является использование окказиональных соответствий (интерпретация), что обуславливается потребностью прагматической адаптации медиа-текста к реалиям принимающей культуры; в остальных случаях (47%) используется стратегия транскодирования (применение узуальных соответствий). Наиболее частотными (67%) являются случаи применения стратегии «одомашнивания». Требованиям принимающей культуры и ожиданиям целевой аудитории чаще всего подчиняется стратегия нейтрализации, которая направлена на снижение уровня эмоциональности сообщения в тексте перевода и акцентирование информативного потенциала текста оригинала.

Эквивалентность дискурсивной реализации дебитивной модальности на языке перевода достигается путем использования синтаксических и лексико-синтаксических трансформаций, что может приводить к деформации исходного текста в двух направлениях: а) ослабление уровня дебитивности до полной потери информации про нее в тексте перевода; б) приращение информации про дебитивность.

Ключевые слова: дебитивная модальность, публицистический дискурс, переводческие стратегии, персуазивный эффект, интерпретативная модель перевода, транскодирование.

ABSTRACT

Barmina E.O. The translation of the debitive modality from Ukrainian into English. – Manuscript.

A Thesis for a Candidate degree in Philology, Speciality 10.02.16 – Translation Studies. – The State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky” of the Ministry of Education and Science, Youth and Sport of Ukraine, Odesa, 2012.

The thesis focuses on a complex study of the peculiarities of Ukrainian debitive modality rendering in English publicistic discourse translation. In the process of the discursive realization of modality, it is necessary to take into account a variety of linguistic and extra-linguistic factors. The most problematic task for a translator is to adequately render a degree of debitivity and an attitude of the author towards the situations and events described in the text.

As a result of the analysis conducted, it was established that the choice of translation strategies is determined by such factors as the type of a discourse, communicative-pragmatic orientation of the text (providing socially important information and achieving persuasive effect), orientation towards the certain target audience.

The results demonstrate that the debitive modality of the Ukrainian publicistic discourse is rendered into English with the help of both the interpretive model of translation and transcoding realized through complex translation transformations.

Key words: debitive modality, publicistic discourse, translation strategies, persuasive effect, interpretive model of translation, transcoding.